

крок на шляху до удосконалення механізмів наповнення місцевих бюджетів та реформування міжбюджетних відносин.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брязало А.Є. Теоретичні аспекти сутності місцевих бюджетів в Україні / А.Є. Брязало // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2013. – № 3 (51). – С. 244-248.
2. Головне управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/>.
3. Надь Н.М. Застосування багатофакторного регресійного аналізу у моделюванні економічних процесів / Н.М. Надь // Науковий вісник Ужгородського університету: зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 30. – С. 63-67.
4. Нікульшина Е.С. Ефективність управління місцевими бюджетами: теоретичні аспекти / Е.С. Нікульшина // Економіка і підприємництво. – 2015. – № 5. – С. 311-316.

УДК 338.246.2

Хадарцев О.В.
асистент кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка

ПОЛІТИКА РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ В АСПЕКТІ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Статтю присвячено аналізу закордонного досвіду ресурсозбереження стосовно можливості його застосування в Україні. Розглянуто закордонну ретроспективу політики ресурсозбереження. Виявлено методичні розбіжності стосовно мети, завдань та інструментів ресурсозбереження в Україні і за кордоном. Розроблено пропозиції щодо подолання виявлених розбіжностей задля підвищення ефективності політики ресурсозбереження в Україні.

Ключові слова: ресурсозбереження, політика ресурсозбереження, державне регулювання, зарубіжний досвід, інструменти ресурсозбереження.

Хадарцев А.В. ПОЛИТИКА РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕНИЯ В УКРАИНЕ В АСПЕКТЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Статья посвящена анализу зарубежного опыта ресурсосбережения и возможности его применения в Украине. Рассмотрена зарубежная ретроспектива политики ресурсосбережения. Выявлены методические разногласия относительно цели, задач и инструментов ресурсосбережения в Украине и за рубежом. Разработаны предложения по преодолению выявленных расхождений с целью повышения эффективности политики ресурсосбережения в Украине.

Ключевые слова: ресурсосбережение, политика ресурсосбережения, государственное регулирование, зарубежный опыт, инструменты ресурсосбережения.

Khadartsev A.V. RESOURCE SAVING POLICY IN UKRAINE BY FOREIGN EXPERIENCE: PROBLEMS AND PROSPECTS

The article deals with the analyzes foreign experience resources saving regarding the possibility of its use in Ukraine. The foreign policy retrospective of resources saving is considered. Discovered methodological differences regarding goals and instruments resources saving in Ukraine and abroad. The proposals to overcome the differences, in order to improve the efficiency of resources saving policy in Ukraine.

Keywords: resources saving, resources-saving policy, state regulation, foreign experience, resources-saving techniques.

Постановка проблеми. Сьогодні ресурсозбереження є важливою і багатоаспектною складовою розвитку будь-якої економічної системи, оскільки уособлює в собі одночасно як джерело розвитку, так і його мету, як чинник, так і результат, тощо. Тому реалізація напрямів і інструментів політики ресурсозбереження в Україні вимагає ґрунтовного дослідження їхньої дієвості і ефективності в сучасних економічних умовах. Беззаперечно, доцільним є звернення до закордонного досвіду ресурсозбереження (та найбільш актуальної його складової – енергозбереження), перш за все найбільш розвинених країн Європи, Азії, Америки. Проте застосування даного досвіду в умовах України потребуватиме його адаптації до вітчизняних реалій, що істотно обмежить не лише ефективність, а й взагалі дієвість даного переліку методів і інструментів ресурсозбереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами застосування закордонного досвіду ресурсозбереження (енергозбереження) займається значна кількість фахівців. Зокрема, слід відмітити роботи О.Р. Онищенко [1], Т.В. Ревко [2], Л.А. Мусіної,

Т.К. Кваші [3], Ю. Давидової, В. Струка [5], які присвячені систематизації закордонного досвіду ресурсозбереження та перспективам його використання в Україні, І.О. Ляшенка [4], що висвітлюють особливості розвитку ресурсозбереження в Україні, В.Б. Тропіної [6], що присвячені зарубіжному досвіду фінансування ресурсозбереження, та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте застосування закордонного досвіду ресурсозбереження потребує комплексного аналізу з точки зору різних аспектів: доступності інструментів ресурсозбереження, координації з державною економічною політикою, відповідність ринковим чинникам на сучасному етапі розвитку, пристосування до національної ієрархічної структури економіко-правових відносин між державою і суб'єктами господарювання тощо.

Мета статті полягає у пошуку та аналізі критеріїв імплементації закордонного досвіду в умовах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи закордонний досвід, практично всі науковці зазначають, що категорія ресурсозбереження

винесена у сферу національних інтересів розвинених держав як основа економічної і політичної незалежності, а виходячи зі специфіки національної економіки та її місця у світовому поділі праці, визначався пріоритет груп методів та інструментів: структурно-інвестиційні, грошово-кредитні, податкові, цінові, нормативно-правові, програмно-цільові, інформаційні, адміністративно-організаційні, управлінські та стимулюючі [1]. Тобто ресурсозбереження характеризується як чіткий злагоджений організаційно-економічний механізм. У складі даного механізму правомірно виявити особливості, що забезпечують його ефективне і стабільне функціонування:

- системність ресурсозбереження, функціональний прямий і зворотній взаємозв'язки між усіма елементами системи;

- структурованість політики ресурсозбереження за адміністративно-економічними рівнями ієрархії: держава – регіони (території) – суб'єкти господарювання (підприємства, організації тощо);

- координація цілей і завдань ресурсозбереження на всіх рівнях ієрархії, а також наявність компромісів «цілі – завдання» між державою, суспільством та бізнесом;

- нормативно-правове закріплення, прозорість і гнучкість адміністрування ресурсозбереження.

Не можна не відзначити, що істотним чинником сприяння ресурсозбереженню у розвинених країнах є дійсне визнання і дотримання державами принципу «найвища цінність – життя і здоров'я людини». Саме таке фокусування закладено у концепцію сталого розвитку, що реалізується за кордоном. Це істотно вплинуло на вимоги щодо екологізації виробництва, а у підсумку стало спонукальним чинником активізації ресурсозбереження [2, с. 201]. На жаль, у нас концепція «сталого» розвитку часто перекинується й трактується у розумінні «стабільного» розвитку, а тому нерозуміння сутності закладеної парадигми, по-перше, не дає можливості визначити чіткі пріоритети задля кого/чого необхідно ресурсозбереження, а по-друге, не дозволить у повній мірі реалізувати ефективність тих заходів та інструментів, що успішно впроваджені за кордоном. В той час коли європейські країни впроваджують модель безвідходної (циркулярної) економіки, яка може забезпечити збереження доданої вартості товарів, повне комплексне використання ресурсів, відсутність відходів та вирішення проблем конкуренції за доступ до ресурсів [3, с. 55], вітчизняна економічна інфраструктура, бізнес-моделі, технологічна відсталість, особливості періоду «раннього капіталізму» не дають нам можливостей для здійснення ресурсоефективного господарювання.

Про це також непрямо свідчать дані статистичних спостережень [4]. Взагалі, як зазначає І.О. Ляшенко, оскільки ресурсозбереження не є певним відокремленим пріоритетним спрямуванням, то Державний комітет статистики України представляє інформацію щодо стану ресурсозбереження в Україні через призму інноваційної діяльності, яка хоч і є невід'ємною надзвичайно важливою складовою ресурсозбереження, але лише одна з його характеристик. Тут слід додати, що інноваційна активність не завжди може бути відображенням ресурсозбереження. Якщо порівняти змістовну характеристику технологічних укладів і характеристику ресурсовикористання [4], то правомірно зробити висновок, що індустріальний розвиток характеризується переважанням екстенсивності ресурсоспоживання над інтенсивністю. Тим більше що всі вищезгадані країни, які сьогодні досягли успіху в ресурсозбереженні, заклали основи ресур-

соефективності («біла», «зелена» книги тощо) саме у період 1980–2000 рр., тобто приблизно на завершненні 4-го – протягом 5-го етапу технологічного укладу. Це настановує на думку щодо довгостроковості прогнозних оцінок подальшого економічного розвитку. Тобто закордонна політика ресурсозбереження визначально «готувалась до моменту», коли проблема ресурсозбереження стане нагальною і невідворотною, а тому реалізація даної політики стала ефективною. Інакше кажучи, це дія об'єктивного економічного закону попиту й пропозиції: з однієї сторони, є попит на ресурсозбереження (як необхідність подальшого сталого розвитку) – і від бізнесу, і від суспільства, і від держави; а з іншої сторони, є пропозиція у вигляді взаємопов'язаного комплексу методів, заходів, стимулів та інструментів ресурсозбереження.

Досліджуючи закордонний досвід ресурсозбереження, правомірно виділити набір методів та інструментів, що ґрунтуються на мотиваційних чинниках, а отже, їх ефективність може бути реалізована лише за достатньої зацікавленості й усвідомленості дій суб'єктів господарювання. Зокрема, до даних методів та інструментів слід віднести [5, с. 167]:

- аутсорсинг певних функцій в інформаційному просторі;

- періодичний аудит витрат (із залученням спеціалізованих організацій);

- самостійний моніторинг ресурсоспоживання (енергоспоживання) на основі розроблених схем, методів та моделей ресурсоспоживання з подальшим звітом;

- відповідне маркування продукції (наприклад, щодо її енергоспоживання), що контролюється незалежним органом;

- поєднання «справедливого» ціноутворення з диференціацією тарифів для різних категорій споживачів;

- пільгове (але не безповоротне) фінансування, прозорість і гнучкість механізму фінансового забезпечення.

У даному випадку здавалось би, що сьогоденне економічне становище України саме по собі «запрошує» реалізувати дані інструменти. Але без виявлення сутності проблем неможливо робити обґрунтовані рекомендації.

1. Посилення конкуренції в умовах політико-економічної нестабільності, а також ситуація із неправомірними діями у бізнес-середовищі (наприклад, рейдерство), не дають впевнено сподіватись на ефективність асоціацій і об'єднань суб'єктів господарювання навколо проблем ресурсозбереження. Суб'єкти господарювання не бажають надавати інформацію у зовнішнє середовище щодо фінансово-економічного стану, тим більше передавати власні здобутки та «ноу-хау».

2. Здійснення будь-яких додаткових витрат на проведення заходів ресурсозбереження у сучасних умовах розглядається переважно більшістю з точки зору інвестиційної ефективності у короткостроковій перспективі. Інакше кажучи, якщо підприємство не планує впроваджувати заходи щодо ресурсозбереження, відсутні істотні ринкові чинники для інтенсифікації ресурсовикористання, то навіщо ж здійснювати аудит і моніторинг? Для товаровиробників простіше згуртовано збільшити ціни на кінцеву продукцію, аніж вживати витратних заходів, тим більше що вони мають тривалу окупність. Позитивні зрушення в цьому аспекті (хоча й не зовсім достатні) у енергозбереженні: перспектива істотного зростання вартості енергоносіїв примушує до раціональної поведінки усі категорії споживачів.

3. Недостатність правової, економічної та суспільно-політичної освіченості викликає недовіру до нововведень та змін. Суспільна думка-«вірус» – будь-які знаки якості, відмінності, уособлення можна просто «купити» або підробити (що посилюється недостатнім рівнем кваліфікації персоналу у сфері ресурсозбереження, відсутністю розвинутого ринку ресурсозбереження, нігілізмом самого населення) – не сприяє істотній активізації ресурсозбереження.

4. Державна соціальна політика (надання субсидій), нижча вартість на електро- і теплову енергію (порівняно з Європою), менш тверді екологічні вимоги тощо. Це зумовлює недостатній вплив ринкових чинників ресурсозбереження, а отже, не дивно, що знову ж таки розв'язання проблем ресурсозбереження покладається на державу.

Політика ресурсозбереження у розвинених країнах будується таким чином, щоб гармонізувати цілі та інтереси бізнесу, держави та суспільства, оскільки вона створюється на потребу розвитку. В Україні й досі незрозуміло, кому ресурсозбереження потрібно в першу чергу і хто найбільше зацікавлений у його здійсненні та результатах.

5. Фінансове забезпечення ресурсозбереження – як головна перешкода його істотної активізації. Практично всі дослідники зазначають, що саме відсутність достатньої кількості вільних фінансових ресурсів стримує реалізацію програм із ресурсозбереження, проектів ресурсоефективності тощо.

Досвід фінансування ресурсозбереження за кордоном дійсно характеризується різноманітним способами і механізмами фінансової підтримки [6], де державними фінансуваннями виступають бюджетна підтримка, енергосервісні контракти, публічно-приватне партнерство, спеціалізовані програми банків, спеціальні фонди сприяння енергоефективності, трастові фонди тощо. Але необхідно зазначити деякі особливості (або навіть «приховані вимоги») щодо здійснення фінансового забезпечення:

- наявність розробленого комплексу заходів щодо ресурсозбереження (програми або проекту), тобто усвідомлення поставлених цілей і засобів їх досягнення;
- участь у фінансуванні безпосередньо самого суб'єкта господарювання як відображення готовності нести відповідальність і ризик за результатами реалізації заходів;
- націленість на довгострокову перспективу і впевненість у власному майбутньому, оскільки ресурсозбереження характеризується тривалою віддачею і окупністю інвестицій.

Наприклад, одна з фінансових установ, що діє в Україні – Міжнародна фінансова корпорація (англ. International Finance Corporation, IFC), одна з п'яти інституцій Групи Світового банку, заснована в 1956 р. Головна мета – сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, через заохочення приватного підприємництва у виробничому секторі. У цілому у світі зростають обсяги інвестування IFC в проекти енерго- та ресурсоефективності та відновлюваної енергетики. В Україні програми IFC у сфері ресурсоефективності передбачають надання фінансової підтримки через:

- програму «Інвестиції в ресурсоефективність» (Ukraine Cleaner Production Program);
- проект «Енергоефективність у житловому секторі» (Ukrainian Energy Efficiency Project);
- проект «Стійке фінансування енергоефективності» (Ukraine Sustainable Energy Finance Project).

Якщо розглянути умови надання фінансової підтримки даною установою, то можна виявити

вищезгадані особливості, чого ніяк не може усвідомити переважна більшість нашого суспільства. Будь-який суб'єкт господарювання – підприємство, установа, організація, (як показує досвід ресурсозбереження в Україні), якщо він заявляє про неможливість отримати фінансове забезпечення, то, скоріше за все, не відповідає «прихованим вимогам». Жодний закордонний уряд, жодна міжнародна фінансова установа не зможуть за нас вирішити проблеми ресурсозбереження. Тому ініціатором розв'язання все ж таки повинна стати держава – через реалізацію відповідної політики.

Повертаючись до закордонного досвіду [6], можна виявити, що інші країни теж долали такі перешкоди: у США, Канаді активізація енергозбереження відбулася після розроблення і законодавчого затвердження урядових і федеральних програм енергозбереження; у ЄС фінансування енергоефективності здійснюється спільно замовником і енергосервісною компанією; в Японії для отримання субсидії, необхідно знизити споживання енергії на 15% у нових будинках і на 25% – у реконструйованих будівлях порівняно зі стандартним показником енергоспоживання; у Східній Європі у разі зниження споживання енергії щонайменше на 20% порівняно з допроектним рівнем є можливість отримати пільговий кредит.

Висновки. Здійснення ресурсозбереження в Україні з урахуванням закордонного досвіду вимагає системних заходів розв'язання даної проблеми.

1. Необхідно цілком погодитись із твердженням Л.А. Муріної та Т.К. Кваші [3] та керуватись цим при розробленні відповідної політики: ресурсозбереження є рушійною силою переходу до нової індустріальної моделі, що передбачає у довгостроковій перспективі перехід від оподаткування доходів з праці до оподаткування використаних ресурсів та завданого екологічного збитку.

2. Активізація ресурсозбереження в Україні вимагає:

- розширення і удосконалення нормативно-правової бази;
- створення дієвих механізмів фінансового забезпечення не лише через вкладення бюджетних коштів, а через законодавчо прописані механізми державної підтримки;
- сприяння залученню інвестицій у ресурсозбереження через пільгове оподаткування як для суб'єктів господарювання, так і для фінансово-кредитних установ.

3. Потрібно дослідити необхідність та перспективи створення основного нормативно-правового документу, який би регламентував мету, завдання, принципи, напрями та інструменти політики ресурсозбереження – «Концепція ресурсозбереження та ресурсоефективності економіки України». Це дозволить закріпити ресурсозбереження як стратегічний напрям соціально-економічного розвитку на законодавчому рівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Онищенко О.Р. Аналіз зарубіжного досвіду реалізації державної політики у сфері ресурсозбереження / О.Р. Онищенко // Державне управління: удосконалення та розвиток (електронне наукове фахове видання). – 2011. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua>.
2. Ревко Т.В. Досвід еколого-економічного регулювання процесів ресурсозбереження у світі / Т.В. Ревко // Механізм регулювання економіки – 2008. – № 1 – С. 198–203.
3. Мусіна Л.А. Ресурсоефективна економіка: європейські тенденції та уроки для України / Л.А. Мусіна, Т.К. Кваша // Економічний